

ГОДИШНИК НА СОФИЙСКИЯ УНИВЕРСИТЕТ „СВ. КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ“
ФИЛОСОФСКИ ФАКУЛТЕТ
КНИГА БИБЛИОТЕЧНО-ИНФОРМАЦИОННИ НАУКИ
Том 1, 2008

ANNUAIRE DE L'UNIVERSITE DE SOFIA „ST. KLIMENT OHRIDSKI“
FACULTE DE PHILOSOPHIE
LIVRE DES SCIENCES DE L'INFORMATION ET DES BIBLIOTHEQUES
Tome 1, 2008

**СЪЗДАВАНЕ И РАЗВИТИЕ НА БИБЛИОТЕЧНОТО
ОБРАЗОВАНИЕ В СУ „СВ. КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ“.
СПЕЦИФИКА И ИНТЕГРИТЕТ В СЪОБЩЕСТВОТО НА
УНИВЕРСИТЕТСКИТЕ ДИСЦИПЛИНИ**

ТАТЯНА ЯНАКИЕВА

*Tatyana Yanakieva. THE ESTABLISHMENT AND DEVELOPMENT OF
LIBRARY EDUCATION AT SOFIA UNIVERSITY. SPECIFICS AND INTEGRITY
IN THE UNIVERSITY CURRICULUM*

Subject of this study are the issues related with the establishment, development, and tasks of library-informatics training at the University of Sofia, as a model of higher academic education. This model was shaped by the dominating academic paradigm within the academic community throughout various historical stages in its development.

The debate on library education, which began in the 19th century, saw its place within the circle of history and linguistics. The concept within the University for the training of librarians and archivist envisaged a specialization within the Faculty of History and Linguistics, stepping on previous humanitarian education. In the second half of the 20th century library science was already consolidated as a separate field and a specialized Chair in Library science was created. In this way postgraduate library education in Bulgaria was officially recognized, and graduates are professionally employed in research libraries.

A new transformation set in the educational model with a view of training specialists for the system of scientific and technical information, in the 60s of the 20th century, calling for a double academic training – training in a branch and library training. The subject at the University of Sofia underwent a restructuring with a

specialization with a scientific information profile. Post graduate specialization and re-training, has been introduced, carried out jointly with a Training Center in Informatics with the University of Sofia and the Central Institute of Scientific and Technical Information (CISTI). The characteristic national specifics of the Bulgarian curricula are as follows: continuity on the training of archivist specialists, library-bibliography and informatics specialists, an early transition from library training to library-informatics education, maintaining the position of higher librarianship education within the university curriculum.

The new paradigm of LIS education took shape at the end of the 20th and beginning of the 21st century. The restored subject of Library information science (1993) has been working to defend its new position in the academic community with its curriculum, aiming to achieve the educational aims with the university environment – an interdisciplinary synthesis, inner-institutional mobility of the teaching staff, in order to maintain higher professional standards. This new paradigm is directed to the integration of LIS education in Bulgaria – an European education area and towards the free movement of lecturers and students.

Началото

Предмет на това изследване са въпросите, свързани със създаването, развитието и проблемите на библиотечното образование в Софийския университет като модел на висшето образование в тази област. Моята теза е, че Университетът като общност на науките и на научното познание в неговата цялост създава философия на библиотечното образование, в която идеята за интегритет е доминираща. Вписването му в когнитивната верига преминава през доминиращата научна парадигма в академичната общност през различните исторически етапи от нейното развитие. И именно тя определя конкретните задачи на висшето университетско библиотечно образование не просто като усвояване на професионални компетентности, а като система, която трябва да възпита и създаде онзи библиотекар, който има свое специфично място в научния и образователен процес. С други думи, става дума за организация на знанието и на неговото преподаване с изграждане на съответстваща инфраструктура. В България идеята за библиотечното образование в структурата на Университета съпътства неговото създаване в края на XIX в.

Знаниевият процес се нуждае от непрекъснато запазване с творби на световната научна мисъл, което означава издирване и комплектуване на книги и периодични издания, тяхната каталогизация, съхранение и осигуряване на достъп на академичната общност до тези произведения. Не случайно на поста „библиотекар” в първата висша

образователна институция в нашата страна се назначават българи, завършили своето образование в чужбина, владеещи по няколко чужди езика, личности с богата обща култура, с опит и познания за работата на чуждестранните научни библиотеки. Двама от създателите на българското Висше училище, бъдещия български университет, са и първите библиотекари в него – Александър Теодоров-Балан през 1888 г. и Любомир Милетич за времето от 1889 до 1896 г. И за двамата библиотекарската длъжност е вход към академичната кариера, а библиографията – съществен дял от тяхната изследователска дейност. Преди да застане на преподавателската катедра Александър Теодоров-Балан е започнал „да бере книгописно градиво”, както той сам изповядва¹, за да предостави на българската наука събрана, описана и систематизирана печатната българска книжнина, продукт на интелектуалните усилия на българите. Любомир Милетич ръководи университетската библиотека цели седем години². С верен усет за организацията на учебния процес във Висшето училище³ и с желание да приобщи към научните дирения младото поколение, Л. Милетич се заема с организацията на Славянския семинар към Историко-филологическия факултет. В неговите „Известия” за първи път се публикува поредица от библиографски указатели в областта на славянското езикознание, литература, етнография и фолклор. А самият Милетич в края на XIX и началото на XX в. се включва като библиограф в международната система за библиографска информация в областта на славянската филология и предоставя данни за българските публикации в тази научна област⁴.

Първото десетилетие от живота на българското висше образователно учреждение⁵ е свързано с изграждането на неговата структура. Създадени са три факултета – Историко-филологически, Физико-математически и Юридически. През 1894 г. Министерството на народната просвета подготвя „Закон за Висшето училище” (20 декември 1894 г.), в който е регламентирана дейността и управлението на институцията, правата и задълженията на преподавателите и студентите. Въз основа на този Закон Академичният съвет (АС) разработва учебен план, в който са фиксирани научните дисциплини по катедри за всеки факултет. Подготвен е и подробен „Правилник”. В него са посочени задачите на различните научни институти към трите факултета на Висшето училище. Регламентирана е дейността на семинарите по славянска филология, история и право, където „студентите е трябвало да се приучат към самостоятелна научна работа чрез четене и обсъждане на реферати”⁶. Съгласно „Правилника” длъжността „библиотекар” в Университетската библиотека не трябва

да се изпълнява по съвместителство от университетски преподавател, а да се възложи на компетентен специалист. Първата и най-важна задача на бъдещия уредник е да разработи правилник на библиотеката като важно структурно звено на Университета и като участник в образователния процес.

През 1897 г. АС обявява конкурс за библиотекар във Висшето училище в София, на който се явяват дванадесет кандидати. Според управителното тяло на Училището единствен Стоян Аргиров отговаря на високите изисквания – да „владее науката си” (т.е. библиотекознанието) и да има библиотечна практика. В очакване на новото „начално лице” известният А. Теодоров-Балан, комуто временно е поверена отговорността за библиотеката, се заема с редица организационни задачи. В свое писмо до Ст. Аргиров от 22 декември 1896 г. той изброява предприетите инициативи: „Съставил съм и обявил вече временна наредба за вътрешната и външна служба на библиотеката; избирахме между няколко кандидати и лице, което да води кореспонденцията с външните книжарски фирми, ала изборът ни не е твърде честит; добре, че лицето е назначено само временно. Завързах сношения с книжарски фирми от Липиска (Лайпциг – бел. Т. Я.), Париж, Прага, Цили (Целе, Словения – бел. Т. Я.), Букурещ; с Русия направо не е възможно да се работи. От тия фирми имам хубави предложения за доставка на издания за Висшето училище и на някои вече направих поръчки за списания и книги. Бързах да се сдобия и с всички тефтери за библиотеката, съставени по една система, но Държавната печатница нямаше време да ми послужи; работата е, че нямаме още пълен и добър инвентар на библиотеката! През тия ваканции, ако мога да изработя още и наредбата за писалищната служба, за каталогизацията и за набавките в библиотеката, ще ми бъде много драго, че ще бъде улеснил колко-годе задачата на бъдещия наш библиотекар”⁷.

Думите на Балан показват, че стремежът на академичната общност е организацията на библиотеката във Висшето училище да се съобразява с изискванията на съвременната библиотечна наука. Стоян Аргиров е човекът, който се заема да реализира такава програма за развитието на библиотеката. Опрян на практическия опит, който е натрупал като ръководител на Пловдивската народна библиотека, и на своята добра теоретична подготовка, той пристъпва в най-престижната българска академична институция като автор на първия теоретичен труд по библиотекознание в България – „Ръководство за уреждане на народни, общински, ученически и частни библиотеки” (Пловдив, 1898 г.). В 1900 г. АС одобрява подготовения от Ст. Аргиров „Правилник за

работата на университетската библиотека”⁸, с което организацията на библиотечната дейност е поставена на здрави основи.

В началото на века Висшето училище се готви за най-важната промяна в своята история – признаването му за университет. През 1904 г. Народното събрание приема Закон за университета, а Правилникът за приложение на този закон урежда неговата автономия и организационно устройство. Създават се нови учебни планове, отразяващи стремежа към разширяване на научните дисциплини, застъпени в университетското образование. Към семинарите, създадени като помощни научни институции за включване на студентите в изследователския процес, се формират специализирани библиотечни сбирки, а тяхната поддръжка се поверява на изявени студенти.

В рамките на оживения дебат за промени в организационната структура на Университета се вписва и дискусията за създаване на специализирано висше образование за библиотекари. Проучват се различни възможности и се търси подходящо решение въз основа на чуждестранния опит. Командирова се преподаватели от Университета, които да се запознаят по-подробно със структурата на големите западни университети и да се прецени какви са възможностите западните образователни модели за специализирано обучение на библиотечни кадри да се внедрят в България.

През 1905 г. Димитър Агура в доклад за негова командировка в Париж по линия на тогавашното Министерство на народното просвещение подчертава⁹, че добре уреденото архивно и библиотечно дело във Франция е свързано с професионалната подготовка на библиотекари, архивисти и историци в известната Школа на хартите (École des chartes), която има отделен и самостоятелен статут на Институт в рамките на Сорбоната. Ето защо той препоръчва на МНП да се насочат за подготовка към тази школа някои по-талантливи български младежи, избрали да изучават история, библиотечно и архивно дело. Пак по същото време, през 1905 г., АС командирова и директора на Университетската библиотека Ст. Аргиров с цел да проучи уредбата на университетските библиотеки във Виена, Мюнхен, Франкфурт, Хале, Лайпциг и Берлин и да се запознае на място с организацията на библиотечното образование. Натрупаните богати впечатления затвърдяват убеждението на Аргиров, че в научните библиотеки трябва да работят специалисти, запознати със съвременните постижения на библиотечната наука, и че тази наука трябва да бъде включена в семейството на академичните учебни дисциплини.

Имаме всички основания да смятаме, че в края на XIX и началото на XX в. именно Университетът и Университетската библиотека са онези научни институции в България, в които най-напред се осъзнава необходимостта и ползата от библиотечна наука и подготвени кадри и се правят първите крачки за реализацията тази идея. В Историко-филологическия факултет се затвърдява убеждението, че чрез създаване на разнообразни специализации завършващите студенти могат да получат възможност за реализация извън учителската професия. В структурата на обучението във Факултета и в неговия общ учебен план по подобие на френския образователен модел се въвеждат дисциплини, които изграждат професионални компетентности в областта на палеографията, архивистиката и библиографията. Внимателният преглед на „Разпис на лекциите” в Софийския университет (от 1897 г. до 1923 г.) ни дава сведения, че много преподаватели включват в учебните програми по различни дисциплини въстъпителни обзорни курсове за представяне на изворовата база за изследователска работа и за запознаване с основни библиографски пособия. Проф. Беньо Цонев чете лекции „Извори и помагала за историята на българския език”, а от 1906 г. води курс по „Славянска палеография”, проф. Йордан Иванов също въвежда курс „Извори и помагала за старата българска литература” (1911/1912 г.), Александър Теодоров-Балан – „Работи по българска книжнина” (1916/1917 г.), а проф. Боян Пенев в рамките на курса по история на новата българска литература предлага „Библиографски извори за историята на българската литература” (1914 г.)¹⁰. Вече споменах за Семинара по славянска филология като помощен институт за приучване на студентите към изследователска дейност и за неговите библиографски инициативи.

До Балканските войни в България се оформя университетският идеен проект за подготовка на библиотекари с висше образование. Библиотекознанието и архивистиката се схващат като помощни научни дисциплини в областта на хуманитаристиката. Главна цел на образованието е да се подготвят специалисти, които да изпълнят ролята на помощници и сътрудници на изследователите в научното дирене. Дебатира се възможността за усвояване на професионалните компетентности за работа в библиотеки и архиви в рамките на специализация в Историко-филологическия факултет. Обучението в такава специализация ще бъде надстройка над базово хуманитарно образование. За реализацията на този проект като най-труден се очертава проблемът за преподавателските кадри. Неговото решение се

търси във възможността българските библиотекарски да се подготвят в чужбина, главно във Франция и Германия.

Библиотекознанието – самостоятелна дисциплина в учебния план на Софийския университет

Включването на библиотекознанието като учебна дисциплина в Софийския университет е дело на Стоян Аргиров. Неговите заслуги за развитието на българското библиотекознание и на Университетската библиотека са предмет на много публикации¹¹, затова тук няма да навлизам в детайли. Ще отбележа само, че Стоян Аргиров решава да се заеме сам със задачата да подготви лекционен курс по библиотекознание за студентите от Историко-филологическия факултет, тъй като все още няма подготвени преподаватели в тази област. Военните години забавят реализацията на неговите намерения. Веднага след войните Ст. Аргиров започва настойчиво да убеждава ръководството на Университета, че е крайно време да започне преподаване на библиотечни дисциплини. Един от най-важните му аргументи е, че за да има добро образование в България, трябва да има добри библиотеки, в които да работят не случайни хора, а професионалисти със съвременни познания за организация на библиотеката и за работа с читателите.

Тъй като подобни намерения отдавна се обсъждат и присъстват в стратегията за бъдещото развитие на Университета, този път настойчивостта на Стоян Аргиров дава резултат. През 1919 г. неговите основания са приети от ръководството и през зимния семестър на учебната 1919/1920 г. за първи път в „Разпис на лекциите” за Историко-филологически факултет е включена дисциплината „Библиотекознание” (2 часа). През летния семестър на същата учебна година е посочена дисциплината „Учение за библиотеката” (2 часа) отново с лектор Ст. Аргиров. През следващата 1921/1922 г. тези лекции не са обявени в „Разписа”, но от 1922/1923 г. „Учение за библиотеката” се чете редовно в зимния и летния семестър по 2 часа седмично. За статута на дисциплината е от значение и фактът, че Стоян Аргиров е избран за частен хонорирован доцент*. От 1927/1928 г. курсът вече се нарича „Библиотекознание” и под това наименование се предлага на студентите с 2 часа седмично (през зимния и летния семестър) до 1934/1935 г., когато Ст. Аргиров се пенсионира.

* Изборът на Стоян Аргиров за частен хонорирован доцент от 7 ноември 1924 г. е посочен в неговата автобиография. В „Разпис на лекциите” на СУ той е означаван като лектор.

Към своята преподавателска работа Ст. Аргиров пристъпва с изключително чувство на отговорност и добра подготовка. Свидетелство за това е прегледът на основните съчинения по библиотековедската наука, включен като встъпление към неговото „Ръководство“, в което са представени най-известните трудове в тази област от средата на XV в. до втората половина на XIX в.

Съдържанието на неговия университетски курс включва организация и ползване на библиотеката, устройство на библиотечното здание, организация на фондовете и съхранението им, персонал, каталогизация, история на библиотеките, книжно дело. Тези теми са застъпени в учебните планове на редица европейски университети, но Ст. Аргиров е съзнавал, че онова, което българските студенти усвояват като професионални компетентности, не е достатъчно и че е нужна по-широка библиотечна програма. Правейки равностойка за резултатите от подготовката на библиотекарите у нас, в статията си „Професионалната подготовка на библиотекарите“ (1938 г.) той настоява за специално внимание към подготовката на учителите и отново защитава идеята, че няколко библиотекарите с висше образование и с отлични качества, проявени в практиката им, трябва да продължат своето образование в чужбина, за да има в Университета достатъчно компетентни преподаватели-библиотековеди. Не е случаен фактът, че с негово съдействие библиотечни служители на Университетска библиотека са изпратени на специализация в чужбина. Ще спомена тук Славчо Данаилов, за когото през 1931 г. Аргиров издейства специализация по библиотечно дело в Берлин, Маньо Стоянов, който работи в библиотеката през 1924-1926 г. и после е изпратен на тримесечна специализация в Университетската библиотека в Мюнхен.

Точен, взискателен към студентите да овладеят цялата технология на библиотечната обработка, Ст. Аргиров вероятно не е бил от най-увлекателните лектори в Софийския университет¹², където са блестяли прочути оратори като Ив. Д. Шишманов, Михаил Арнаудов, Боян Пенев и много други, но самият факт, че тези лекции са част от учебната програма на Историко-филологическия факултет в продължение на десетилетие и половина, показва, че ползата от тях е била оценена, а Стоян Аргиров е човекът, вписал библиотекознанието в структурата на българското висше образование. Негова е и заслугата за организирането на шестмесечен курс за подготовка на библиотекарите към Върховния читалищен съюз, за да се реши наболелият въпрос за квалификацията на библиотечния персонал.

След пенсионирането на Стоян Аргиров настъпва известна пауза в преподаването на библиотечни дисциплини в Университета. Едва през

учебната 1940/1941 г. в Историко-филологическия факултет и по-специално в обособената там специалност „Нова филология и литература” се появява като преподавател известният библиограф Никола Михов, избран за частен доцент в Университета. Неговият курс е наречен „Увод в библиотекознанието и библиографията”¹³. Преподаването включва 2 часа лекции през зимния и летния семестър. Новост са упражненията по тази дисциплина – всяка седмица по 1 час в аудитория № 9. Включването на библиографията в тематичния обсег на дисциплината подсказва необходимостта от знание за библиографските указатели като важен евристичен инструмент във филологическите науки и от разделение на научния труд в този сектор на хуманитаристиката. Не е ясно поради какви причини Никола Михов се отказва от преподавателската си работа в Университета, но през следващата учебна 1941/1942 дисциплината „Увод в библиотекознанието и библиографията” не присъства в разписа за зимния семестър. През летния семестър библиографията като учебна дисциплина има нов титуляр – проф. Борис Йоцов, който в рамките на ръководения от него „Славянски семинар” предлага 2 часа упражнения по библиография¹⁴. Пак там през следващата учебна година проф. Б. Йоцов обявява набор от курсове с библиографска насоченост – „Библиографски трудове върху българската литература”¹⁵, „Библиографски трудове върху Вазова и Пенча Славейков”¹⁶, „Библиография на българската литература през XVIII в.”¹⁷ Очевидно тези курсове са нужни за подготовката на бъдещите филолози, но не отговарят на потребността от по-широки познания и специализирана подготовка за необходимите на българската наука и култура библиотечни кадри.

АС на Софийския университет решава да възстанови преподаването на библиотечни дисциплини. Негов фаворит е Тодор Боров, завършил Софийския университет, специализирал през 1924–1927 г. библиография и вестникознание в Берлинския университет, ярък публицист и автор на десетки статии и книги по библиотечни и библиографски въпроси, натрупал преподавателски опит като хоноруван доцент по библиография във висшите търговски училища във Варна и Свищов. През януари 1943 г. Тодор Боров е избран за частен хоноруван доцент по библиотекознание и библиография и през летния семестър на същата година започва своята кариера на университетски преподавател. На 12 април 1943 г. изнася публичната си встъпителна лекция „От библиотекаря на Шпицвег до съвременния библиотекар”, с която показва, че на библиотечния терен се е появил нов лидер.

Нова стъпка в библиотечното образование в Софийския университет е осъзнаването, че библиотечни познания са необходими не само за студентите от Историко-филологическия факултет, а за всички студенти на Университета. Европейската практика във висшите учебни заведения да има въвеждащи курсове за студентите, за да се подготвят като читатели на библиотеката и като потребители на библиотечно-библиографска информация, намира място в учебните планове и у нас. За първи път през 1943 г. Тодор Боров чете пред студентите от всички факултети на Университета кратък курс на тема „Увод в използването на библиотеките” (3 лекции в началото на семестъра). Отделно за студентите от специалност „Славянска филология” той продължава традиционното обучение по библиотекознание, но застъпва по-плътнo библиографията. В „Разпис на лекциите” за летния семестър на 1943 г. дисциплината „Историческо библиотекознание” заема седмично 2 часа лекции, а „Библиография” – 2 часа упражнения¹⁸.

В заключение можем да кажем, че от създаването на Университета библиотекознанието и библиографията са неразривна част от образователния процес. Мястото на тези научни дисциплини се търси в комплекса на историко-филологическите науки – текстология, палеография, дипломатика, изворознание, литературна и политическа история. А библиотекарят, така както го вижда Стоян Аргиров още в своето „Ръководство” от 1898 г., трябва да притежава енциклопедични познания, да ползва няколко езика, да има стабилни познания по старогръцки и латински език, да познава отлично националната и световна история, историята на науката, историята на литературата в пълен обем, история на книгопечатането и, разбира се, библиотечната наука, без която той би бил според Стоян Аргиров като „учен без име”¹⁹. Очевидно такъв културен и образователен продукт може да бъде създаден само в рамките на Софийския университет, а лекциите и упражненията по библиотечните дисциплини се схващат като специализация, която да насочи част от студентите на Историко-филологическия факултет към професията на библиотекаря.

Специалност Библиотекознание и библиография в Софийския университет

Втората световна война прекъсва за известно време занятията в Университета, но от летния семестър на 1945 г. те са възстановени по стария учебен план. Както в предходното десетилетие, лекциите по библиотечните дисциплини са предназначени за студентите от всички специалности. В следвоенните години (до 1950–1951 г. включително)

те преследват двойка цел – да оградят студентите как по-добре да използват библиотеката за образователни и изследователски нужди и да дадат основни познания по библиотекознание.

В началото на 50-те години в Софийския университет започват реформи, свързани с новата обществено-политическа система, която се налага в България. Висшето образование се преустройва по съветски образец. Преструктурират се редица специалности, факултети и катедри в Университета в условията на налагаща се тоталитарна система, репресии на старите университетски кадри, силен идеологически натиск.

Промените в структурата на висшето образование обаче създават благоприятни условия за преодоляване на статуквото и за разрешаване на нерешения до тогава въпрос за самостоятелното висше образование на библиотечните и архивни специалисти. На 12 септември 1949 г., при откриването на курса за библиотекари-висшисти към Българския библиографски институт, Тодор Боров ясно заявява необходимостта да се създаде към Историко-филологическия факултет на Софийския университет, със съдействието на Българския библиографски институт, отделна самостоятелна специалност – библиотековедение и самостоятелна Катедра по библиотечна наука, а за нуждите на масовите библиотеки – Държавен полувисш библиотекарски институт.

На държавно ниво на дневен ред се поставя първо въпроса за архивите и архивистите²⁰. Разрешаването на кадровия проблем за тези институции се търси в две посоки – обучение на архивисти в тогавашния Съветски съюз и създаване на специалност по архивистика в Софийския университет. На 18 април 1952 г. е обнародвано Постановление № 344 на Министерския съвет „За организиране на Държавен архивен фонд и одобряване Правилника на Архивно управление към Министерството на вътрешните работи”. В изпълнение на това Постановление АС на Софийския университет взема решение за откриване на специалност по архивистика (28 май 1952 г.).

Решението на АС съвпада с предприетите структурни промени в Историко-филологическия факултет. От 1951/1952 г. той се разделя на два отделни факултета – Философско-исторически и Филологически. Философско-историческият факултет става най-важният проводник на новата марксистка идеология и на марксистката философия на историята, в който се подготвят кадри за преподаването и разпространението ѝ. Именно в този нов факултет е включена специалността „Архивистика”. За щатен преподавател по архивистика

на 23 юли 1952 г. е назначен Тодор Боров.* Той е избран за редовен професор във Философско-историческия факултет и от 29 април 1953 г. е ръководител на новосъздадената Катедра и специалност. Изборът на проф. Т. Боров не е случаен. Като директор на Българския библиографски институт той е човекът, направил първите стъпки за осигуряване на кадри с висше образование за библиотечното и архивно дело в страната, каквито в онзи момент са крайно недостатъчни.

В учебния план на специалност „Архивистика” са включени следните дисциплини – „История на архивното дело и организация на архивното дело в СССР” (2 часа лекции и 1 час упражнения), „Библиотекостроение и библиография” (2 часа лекции и 1 час упражнения), „История на стопанството в България” и „История на държавата и правото в България”. Първите два курса са четени от проф. Тодор Боров. Третият курс се чете от акад. Жак Натан, а четвъртият – от професорите Михаил Андреев и Васил Цонев. Учебният план на новата специалност по „Архивистика” поставя библиотекостроението в контекста на помощните исторически дисциплини и не решава въпроса за подготовката на необходимите за българските библиотеки библиотекарски-висшисти. Това е причината още през следващата 1953/1954 г. към Катедрата по архивистика да се създаде нова самостоятелна специалност „Библиотекостроение и библиография” с цел да се подготвят специалисти с висше образование за нуждите на големите универсални и специални библиотеки. Първият випуск в новата специалност постъпва през академичната 1953/1954 г.

В учебния план на новата специалност се включват следните библиотекостроителни дисциплини²¹:

- История и организация на библиотечното дело (4 семестъра)
- Организация на библиотечното дело в България (2 семестъра)
- Теория и практика на библиотечното дело (2 семестъра)
- Планиране и отчитане на библиотечната работа (2 семестъра)
- Библиотечен практикум (2 семестъра)
- Спецкурс по библиотекостроение (1 семестър)
- Обща библиография (4 семестъра)

* В проведения през 1949 г. първи курс за библиотекарски и архивисти като лектор по архивистика е привлечен Иван Дуйчев, известен български историк, със специализация във Ватиканската школа по архивистика и палеография и с диплома за „архивист-палеограф”. Тези лекции са публикувани през 1950 г. под названието „Лекции по архивистика” (София, 186 с.; 2. изд. 1993 г., 353 с.). Въпреки усилията на проф. Тодор Боров и проф. Александър Бурмов да привлекат за преподавател в специалността „Архивистика” Иван Дуйчев, по идеологически причини неговата кандидатура е отхвърлена. За повече подробности виж цитираната публикация на доц. А. Нейкова.

- Отраслова (Sic! – бел. Т. Я.) библиография (2 семестъра)
- Спецкурс по библиография (1 семестър)
- Общо и приложно книгознание (2 семестъра)
- Теория и практика на архивното дело (1 семестър)
- Музейно дело
- Увод в история на науката (2 семестъра)
- Западен език – факултативна учебна дисциплина

Този разгърнат учебен план налага да се увеличи състава на Катедрата. Подборът на кадрите, които проф. Тодор Боров назначава, се отличава с висока професионална възискателност, доколкото в онези трудни години на тоталитаризма това е в рамките на неговите възможности.

Елена Кирова първа е привлечена в новата Катедра (от 1953 г.). Завършила славянска филология в Софийския университет, натрупала опит като библиотекар в Софийската градска и в Народната библиотека и преподавателски умения в Държавния библиотекарски институт, тя разширява своята професионална компетентност във Варшавския университет (1950 г.), където изучава постиженията на силната полска библиотековедска школа и се запознава с проблемите на организацията и управлението на научните библиотеки.

В преподавателския екип на новосъздадената специалност е включена и Божана Троянова, един от водещите библиотечни специалисти в страната. Завършила право в Софийския университет, преминала през Университетската библиотека, тя е специализирала библиотекознание в Немската държавна библиотека в Берлин (1938–1939 г.) и е натрупала богат практически, теоретичен и преподавателски опит в професията като помощник-директор на Софийската градска библиотека, като ст.н.с. и помощник-директор по научната част на Народната библиотека, ръководител на Централния квалификационен семинар за библиотекарите от научните библиотеки в София (1952–1956). Двете преподавателки – Елена Кирова и Божана Троянова поемат обучението по библиотечните дисциплини на студентите от специалността, а проф. Тодор Боров се посвещава изцяло на библиографията.

От 1958 г. като старши преподавател по архивистика в Катедрата е привлечена Мария Матеева*. Книговедската подготовка е поверена на един от изявените ръководители на българската полиграфия Марин

*Мария Матеева идва от БАН, където в периода 1952–1958 е ст.н.с. и е ръководител на отдел в Управлението на архивите. От учебната 1959/1960 г. Мария Матеева преминава в специалност „История”.

Василев (хоноруван преподавател от 1958 г.), който има вече натрупан преподавателски опит в полувисшия Държавен библиотекарски институт.

С основание можем да кажем, че в Катедрата се сформира силен и компетентен преподавателски екип, който със своята професионална подготовка и опит защитава достойно мястото на библиотекознанието и библиографията сред университетските специалности. От специалността завършват два випуска до края на учебната 1957/1958 г.

Обобщавайки постигнатото през петдесетте години на XX век, можем да заключим, че те са важен етап в развитието на българското висше библиотечно образование. За първи път се създават самостоятелна специалност „Библиотекознание и библиография” и самостоятелна Катедра във Философско-историческия факултет. Висшето библиотечно образование в България получава официален статут и се вписва в регистъра на университетските специалности.

Специализация по библиотекознание и библиография

През 1954/1955 г. в Университета започва ново реструктуриране в редица факултети. Специалност „История” във Философско-историческия факултет се разделя на четири специализации. От 13 октомври 1954 г. „Архивистика” става специализация*. Същата съдба има и специалност „Библиотекознание и библиография”. Само две години след като е създадена, тя също се преустройва в специализация, за да се впише в нетърпящия отклонения тоталитарен образователен модел, строго контролиран от Българската комунистическа партия. Катедрата по архивистика, ръководена от проф. Тодор Боров, се преименува в „Катедра по библиотекознание и библиография” (Решение на АС от 9 март 1955 г.)**

Към принудителното реструктуриране на специалностите „Архивистика” и „Библиотекознание и библиография” в специализации се прибавят обаче и сериозни професионални доводи. Един от най-трудните въпроси за разрешаване при създаване на учебния план на специалност „Библиотекознание и библиография” е какви учебни дисциплини извън специалните трябва да присъстват в него. Проведените шестмесечни курсове за придобиване на библиотечна

* Другите специализации са: История на България и БКП; История на СССР и КПСС; Археология и музейно дело.

** Специализацията по архивистика присъства в тази катедра до 12 март 1958 г., когато с решение на Факултета тя се прехвърля към Катедрата по история, където според ръководството тя би могла да се развива по-успешно.

правоспособност към Българския библиографски институт убеждават проф. Тодор Боров, че съчетаването на висше образование по една научна специалност с библиотечна квалификация дава по-добри резултати. Ето защо не само поради външната принуда, но и по вътрешно убеждение той счита специализацията за по-ефективна форма на обучение. От учебната 1955/1956 специалността се трансформира в специализация, следвана успоредно с една основна специалност в Софийския университет или в някое от столичните висши учебни заведения. Специализацията трае 4 години (от втория до осмия семестър на следването) и обхваща²² следните дисциплини:

- Книгознание
- Историческо библиотекознание
- Теория и практика на библиотечното дело
- Обща библиография
- Отраслова библиография
- Справочно-библиографска работа
- Библиографски увод в история и организация на науките
- Научна информация и документация.

Общият хорариум на обучението в специализацията е 810 учебни часа, от които 480 часа лекции и 330 часа упражнения, разпределени по 8 часа седмично в рамките на 7 семестъра с 8 изпита. Завършилите успешно тази специализация получават „Удостоверение“, което заедно с университетската им диплома по основната специалност им дава право да бъдат назначавани като библиотекари-висшисти в научните библиотеки. Специализацията се зачита като втора специалност в Историческия факултет и във факултетите по Славянски и Западни филологии.

В преподавателския състав на Катедрата, който поема отговорността по изпълнението на този план, се привличат още специалисти – Искра Михайлова*, Мария Кайнарова** и Любен Атанасов***.

*Искра Михайлова е завършила класическа филология и курсовете към Библиографския институт (1948/1949 г.). В Катедрата е привлечена през 1960 г. като асистент по библиография. Специализирала е в Института по библиотекознание и библиография към Хумболтовия университет в Берлин (1968 г.). Има значителен професионален опит, натрупан в Българския библиографски институт (1949–1960). След пенсионирането на проф. Тодор Боров тя поема курса по „Увод в библиографията“ (1966–1982 г.) и „Справочно-библиографска дейност“ (1966–1982 г.), „Анотиране и реферирание“ (1979–1981 г.).

**Мария Кайнарова е привлечена за асистент по библиография през учебната 1963/1964 г. Тя е завършила класическа филология в СУ. Преминала е през школата на Българския библиографски институт, където работи преди

В средата на 60-те години специализацията по „Библиотекознание и библиография” има екип от преподаватели, които се профилират в различни области на библиотечно-библиографската наука. В България, подобно на страните от Централна Европа, висшето библиотечно образование запазва университетския си статут. В международните дискусии за проблемите и перспективите на библиотечното образование в социалистическия лагер, в които нашата страна е активен участник, опитът на България се откроява със своето новаторство и предизвиква силен интерес²³. Тезата на проф. Тодор Боров за двойната квалификация на кадрите е оценена високо като възможност да се привлекат в библиотеките специалисти от различни отрасли на знанието и по този начин да се постигне по-високо качество на професионалните компетентности.

Именно поколението библиотекари с двойна квалификация, чието формиране започва веднага след обществената промяна на 9. IX. 1944 г. първоначално чрез шестмесечните библиотечни курсове на Българския библиографски институт (1948 и 1949 г.), а след това през 50-те, 60-те и 70-те години чрез специализацията в Софийския университет, дава силен тласък в развитието на българското библиотекознание и библиография. От средите на завършилите израстват отлични библиотекари и ръководни кадри в научните библиотеки, които създават една от най-добре функциониращите библиотечни системи в страните от Източна Европа. Оценявайки постиженията в библиотечното образование, Тодор Боров заявява: „Струва ми се, най-голямото завоевание в областта на библиотечното дело в България след Девети септември – наред с изграждането на Народната библиотека – е именно създаването на професионалния библиотекар, т.е. утвърди се по начало и у нас изискването да се назначават на библиотекарски длъжности хора с предварителна съответна подготовка в големите библиотеки”²⁴.

постъпването си в Катедрата. Тя има отлична езикова подготовка - владее писмено и говоримо немски, френски, английски и руски език. Има заслуги за развитието на библиографската евристика у нас. След пенсионирането на проф. Тодор Боров тя поема курса по „Обща библиография” и „Библиографски увод в история и организация на науката”. Избрана е за доцент по библиография през 1983 г.

^{***}Любен Атанасов е завършил специалността „Библиотекознание и библиография” в Софийския университет. През 1964 г. стана аспирант на Катедрата, а от 1965 г. е избран за асистент по библиотекознание. В Катедрата той поема курсовете „Организация на библиотечното дело в НР България”, „Библиотечна икономика” и „Съвременни форми на работа с читателя”. Избран е за доцент през 1984 г. и е ръководител на Катедрата в периода 1985–1989 г.

Специализация по научна информация и подготовка на информационни специалисти

В средата на 60-те години в България се появява обществена потребност от подготвени кадри в една нова област на знанието – научната информация, развиваща се динамично в световен мащаб като следствие от научно-техническата революция. В много страни, в това число и в социалистическите, през втората половина на 60-те и 70-те години на XX век подготовката на кадри за институциите на научната информация търси контакт с библиотечното образование.

Необходимостта в този сектор да навлязат висшисти, специалисти по различни науки със съответна специализация, съвпада с разработения в България уникален модел за подготовка на висшисти за научните библиотеки. Това мотивира проф. Тодор Боров и Катедрата да създадат през учебната 1964/1965 г. към специализацията по библиотекознание и библиография нов профил – „Научна информация и документация”.

Първоначално в този профил се приемат студенти от Софийския университет и от други висши учебни заведения в столицата, следващи някоя от естествените или приложни науки. Специализацията по научна информация и документалистика може да се следва редовно успоредно с основната специалност на студента в продължение на 7 семестъра или задочно в рамките на 4 семестъра. Изпитите са общо 7. По утвърдените от Министъра на народната просвета учебни планове²⁵ от 800-те учебни часа на новата специализация 336 учебни часа са посветени на обща библиографска подготовка („Обща библиография“, „Отраслова библиография“, „Библиографски увод в историята и организацията на науката“, „Справочно-библиографска работа“). Специалните дисциплини са: „Организация и задачи на научната информация и документация“, „Описание и класификация на печатните произведения“, „Теория и методика на научната информация“, „Технически средства в научно-техническата информация“, „Машинен превод“. Този учебен план е доказателство за това, че в България се отдава предпочитание на идеята за интегритет между библиотечно-библиографските и бързо развиващи се нови информационни науки, идея, застъпвана от проф. Х. Кунце, проф. Т. Боров и други изследователи и преподаватели, и намерила своята формулировка в известната метафора на Х. Кунце: „Научната информация е удължената ръка на библиографията”.

Динамиката в развитието на научно-информационната дейност и необходимостта от информационни кадри и в областта на

обществените науки, налага промени и в учебния план на специализацията. През 70-те години Катедрата се насочва към подготовка на информационни специалисти в областта на:

- Обществените науки. Завършилите този профил получават квалификацията библиотекар, библиограф, информатор в областта на обществените науки;

- Естествени и приложни науки – с квалификация библиотекар, библиограф, информатор в областта на естествените и приложните науки.

Променя се и наименованието на Катедрата. Тя се нарича „Катедрата по библиотекознание и научна информация” и запазва статута си на специализация, но вече в рамките на Историческия факултет.*

Новите отговорности и новите задачи на специализациите към Катедрата налагат да се привлекат и нови преподаватели. Първият хоноруван преподавател по научна информация е ст.н. с. Елена Савова**, директор на Централната библиотека към БАН с професионален опит на информационен специалист, придобит в структурите на ЮНЕСКО в Париж (1959–1963 г.). В 1972 г. като старши преподавател по научна информация в Катедрата е назначена Зорница Петкова***, която поема курсовете по „Теория и методика на научната информация” и „Организация на научно-информационната дейност”. В екипа на хоноруваните преподаватели в тази област са включени ст.н.с. Александър Людсканов, първият български специалист по машинен превод и вицепрезидент на Световната организация по семиотика, старши научните сътрудници от Централния институт за научно-техническа информация (ЦИНТИ) Станко Чавдаров, Спас Арсенов и Радка Андрианова.

Създаването на профил „Научна информация” към специализацията в Софийския университет е изключително важен момент в развитието на висшето образование в тази област. За разлика

* След поредната структурна промяна в Софийския университет, Философско-историческият факултет се разделя на Философски и Исторически факултет. От 1972 г. Катедрата и специализацията остават в рамките на Историческия факултет.

** Елена Савова е привлечена като хоноруван преподавател по научна информация през 1964 г. Тя е участник в разработването на системата за научна информация в България (1958 г.).

*** З. Петкова е завършила английска филология и курсовете към Българския библиографски институт, в който работи като научен сътрудник 16 години. Защитава дисертация по научна информация през 1982 г. и е избрана за доцент в Софийския университет през 1986 г.

от много други страни в Европа, в България ясно се осъзнава идеята за континуитет между обучението на библиотечно-библиографски и информационни специалисти и от интегрирането на това образование в университетската среда, която гарантира неговата интердисциплинарност и вътрешноинституционалната мобилност на преподавателския състав. Още от средата на 60-те години в нашата страна започва преходът на библиотечното образование в библиотечно-информационно, тенденция, която се утвърждава значително по-късно в много други страни, включително и в СССР, който диктува през втората половина на XX в. образователните модели в бившия социалистически лагер.

Следдипломна квалификация

За развитието на библиотечно-информационното образование в България важна роля изиграва Постановлението на Министерския съвет от 1973 г., с което се приемат концепцията и програмата за изграждането на Национална система за научно-техническа информация (НСНТИ) в страната ни. Търсят се нови, по-гъвкави образователни форми, чрез които да се преодолеят съществуващите бариери, свързани с професионалната реализация на информационните специалисти.

През 70-те и 80-те години на миналия век като такава форма на образование се утвърждава следдипломното обучение. Задачите на това следдипломното обучение са формулирани в следните държавни документи: Постановления на № 42 на Министерския съвет от 24.07.1980 г., Наредба № 4 на Министерството на народната просвета и Министерството на финансите (от 18.01.1981 г.) за създаване на Единна национална система за повишаване квалификацията на кадрите; Заповед № П-592 на Държавния комитет за наука и технически прогрес и Министерството на народната просвета (от 2.08.1983 г.).

От 1983 г. Софийския университет и ЦИНТИ изграждат съвместен Учебно-методичен център за подготовка на кадри в областта на научно-техническата информация, който действа до 1991 г. Учебният процес се ръководи от Научно-методичен съвет с правата на съвещателен орган, а изпълнители са Софийския университет, Катедра по библиотекознание и научна информация и ЦИНТИ. Основните форми на обучение са: краткосрочни (3 месеца) и дългосрочни курсове (21 и 15 месеца). Дългосрочните курсове са главно за преквалификация на специалисти от различни научни области за ефективна работа в информационния сектор. Краткосрочните са предназначени за

поддържане на тяхната професионална компетентност в съответствие с динамичните организационни и технологични промени в сектора.

Катедрата развива изключително интензивна дейност на терена на следдипломното обучение. Организиран са над 40 дългосрочни и краткосрочни курса за библиотекари и информационни специалисти от системата на ЦИНТИ, Министерството на народната просвета и тогавашния Комитет за култура. В преподавателския екип се включват и нови кадри – Татяна Янакиева* (от 1974 г.) и Нина Шуманова** (от 1983 г.), за да се поеме растящият поток от следдипломни специализанти.

През 80-те години библиотечно-информационните науки намират чрез Центъра своята институционална и практическа реализация именно в Софийския университет. Важно следствие от този акт е осъзнаването на интердисциплинарния характер на тези науки, който ги свързва вече не само с историко-филологическите науки, но с широк спектър и от други теоретични и приложни дисциплини, изследващи проблемите на организацията и управлението на информационните дейности като част от процеса за изграждане на информационно общество в края на ХХ в. Центърът допринася за изграждане на единна система за повишаване на квалификацията на информационните кадри и поставя на дневен ред в българското общество още една важна и нова цел – продължаващо образование в областта на библиотечно-информационните науки.

Специализацията по библиотекознание и научна информация в рамките на Центъра по културознание

През 80-те години специализацията по библиотекознание и научна информация търси своето ново място в академичната общност на Софийския университет в рамките на Центъра по културознание към Университета. Създаването на този Център е следствие от промяна в идеите за развитието и управлението на българската култура и предприетите реорганизации в тази област. В проучване на Иван Еленков, озаглавено „Изследвания, преподавания и възпроизводство на организационно-управленски потенциал на културата в България. Общи бележки върху институционалния контекст на възникването и

*Т. Янакиева е завършила българска филология и специализацията по библиотекознание и научна информация в СУ. Защитава дисертация по библиография през 1977 г. и е избрана за доцент по библиография в Катедрата през 1989 г.

**Н. Шуманова завършва полувисшия ДБИ. Висше библиотечно образование завършва в Института по култура в Москва. Защитава дисертация по научна информация и е избрана за доцент по научна информация в Катедрата през 1996 г.

ранното им развитие”²⁶ са анализирани задълбочено промените в историческия контекст, които довеждат до създаването на университетската специалност „Културология” и на едноименния Център в структурата на Софийския университет. Анализът на тези процеси е важен и за изясняване на промените в модела на академичното висше библиотечно образование.

В България през социалистическия период съществува институционална разпокъсаност в подготовката на библиотечно-информационните кадри, която създава вътрешно напрежение в сектора. Висшето образование под формата на специализация в Софийския университет и създадения към него Център за следдипломна квалификация се управлява от Комитета за наука, технически прогрес и висше образование, а полувисшето – от Комитета за изкуство и култура, впоследствие – Комитет за култура. В рамките на този Комитет библиотекарите се определят като „културно-просветни” кадри и тяхната подготовка се осъществява от полувисшия Държавен библиотекарски институт, създаден по подобие на съветските институти за културата. Статутът на завършващите като „полувисшисти” не задоволява професионалното самочувствие на библиотекарите и затруднява тяхното кариерно израстване. Усложнен е и достъпът им до висше образование, който задължително преминава през тежки конкурсни изпити за постъпване във ВУЗ. Затова в епохата на социализма в България са правени многобройни опити да се възприеме изцяло съветският образователен модел.

Вторият конгрес на българската култура (декември, 1972 г.) излиза с решение да се създаде „единна система за подготовка на културни кадри”, но практическата ѝ реализация се отлага до края на 70-те години. Както съобщава Ив. Еленков в споменатото изследване²⁷, Людмила Живкова като ръководител на културното ведомство подготвя доклад до Политбюро на Централния комитет на Българската комунистическа партия с предложение за създаване на самостоятелно висше учебно заведение по културата в София.* Според тази грандиозна инициатива във висшето учебно заведение се предвижда създаването на четири факултета:

- Теория и управление на културата (специалности: Естетическо възпитание, Управление на културата; специализации: Теория на културата, Икономика и планиране на културата);

*В цитираното изследване на Иван Еленков е посочено, че документът се пази в ЦДА на РБ, ф. 405, оп. № 10, а. е. 192.

- Изкуствознание (със специализации по основните форми на изкуствата);
- Разпространение на духовните ценности (специалности: Библиотекознание, Книгоразпространение, Научна информация);
- Факултет за следдипломна квалификация – за всички видове и форми на следдипломна квалификация на ръководните, организационно-икономическите и др. управленчески кадри;
- Международна школа по проблеми на културата – главно за обучение и допълваща квалификация на чуждестранни студенти.

Трудностите по реализацията на подобен „мега-проект” са очевидни, очевидни са и неоправданите дублирания на съществуващите и действащите висши учебни заведения в областта на изкуствата, на обществените науки и т.н. Това отлага неговата реализация за известно време. Но като се има предвид замаха, с който в тоталитарното общество се реализират идеите на Людмила Живкова, очевидно само неочакваната ѝ кончина през 1981 г. стопира претворяването на този идеен проект в живота.

Проектът обаче е особено важен за казуса „съдържание на библиотечно-информационното образование”. Той дава отговор на въпроса как се мисли в социалистическата епоха през 70-те години общата научна образователна платформа, върху която трябва да се осъществи обучението на така наречените „културно-просветни кадри”. Както става видно от предложението, на библиотекознанието, книгоразпространението и научната информация се гледа като на средство за разпространение на духовните ценности, т.е. те се схващат като дейности, а не като на теоретични научни дисциплини. Факултетите в този идеен проект не следват световната университетска практика за разпределение по науки и научни области, а изтъкват на преден план формата на обучение – първите три са предназначени за редовно и задочно обучение, а последните два имат за задача да организират следдипломното обучение (отзвук на западните идеи от 70-те години на XX в. за „long life learning”) и обучението на чуждестранни студенти, важна задача на комунистическата идеология за разпространяване на влиянието ѝ в развиващите се страни. Но в този проект съществува рационално зърно. Намираме го в признаването на интердисциплинарния характер на библиотекознанието и научната информация и подвеждането им под общия знаменател на понятието „култура” в неговия широк смисъл – теория, история, организация и управление.

След смъртта на Людмила Живкова проф. Николай Генчев, търсейки естествените интегративни връзки на този културологичен

комплекс, предлага неговия прочит в рамките на съществуващата академична традиция. През 1981 г. той подема инициативата за откриване на специализация и Катедра по история и теория на културата, а от 1985 г. и на специалност в рамките на Исторически факултет на Софийски университет „Климент Охридски“.

След разрива с Историческия факултет Катедрата по история и теория на културата през м. април 1986 г. прави предложение за създаване на интердисциплинарен „Учебно-научен център по културознание“ към Софийския университет като самостоятелно звено, подчинено на Ректора на университета. Сред мотивите за откриването на Центъра се изтъква интердисциплинарният характер на културознанието като наука, необходимостта от координация на научноизследователската работа в областта на културата и необходимостта от подготвени кадри с висше образование. АС на Софийския университет одобрява създаването на Центъра и постановява включването на Катедрата по библиотекознание и научна информация в неговите рамки²⁸. Катедрата участва със свои представители* в предвидения по статута му негов собствен научен съвет, утвърден от Висшата атестационна комисия от 17 януари 1989 г., с права да предлага и избира професори и старши научни сътрудници I степен с научна степен „доктор на науките“ и доценти и старши научни сътрудници II степен с научна степен „доктор“.

В структурата на Центъра са включени следните катедри: „История и теория на културата“, „Художествена култура“ и „Библиотекознание и научна информация“. В края на 1989 г. към тях се прибавя и катедра по „Музейно дело“²⁹.

Учебният план на Центъра е одобрен от Министъра на народната просвета и от Председателя на Комитета за култура. Включени са дисциплини, групирани в няколко блока. В първия присъстват задължителните за онова време идеологически дисциплини, обучение по езици и др. Във втория са представени системообразуващите (фундаменталните) научни дисциплини – „Обща теория на културата“, „Обща история на културата“ и „История на българската култура“. Третият блок съдържа специални дисциплини, които всяка Катедра формира според собствения си профил.

Обучението се осъществява според правилника за следдипломна квалификация въз основа на договор между Комитета за култура и

*В съвета участват доц. д-р Любен Атанасов, тогава ръководител на Катедрата, и доц. д-р Татяна Янакиева. От 1991 г. в Съвета е включена и проф. Ани Гергова.

Софийски университет „Климент Охридски“. От всички катедри в Центъра Катедрата по библиотекознание и научна информация има най-богат опит в този начин за подготовка на кадри. До 1992 г. са подготвени чрез редовно следвана специализация и чрез курсове за следдипломна специализация и преквалификация над 2500 специалисти, които развиват националната библиотечна система и създават националната система за научно-техническа информация в България. Квалификационната характеристика на завършилите специализацията „Библиотекознание и научна информация“ остава непроменена – специалист по библиотекознание и научна информация в областта на обществените науки и специалист по библиотекознание и научна информация в областта на точните и приложни науки.

Оценявайки промените, които настъпват в специализацията както в организационен, така и в съдържателен план, искам да отбележа специално ролята на проф. Н. Генчев за бъдещето на специализацията. Тя се изразява преди всичко с приобщаването на Катедрата още през 80-те години към една нова и малко разработена у нас културологична проблематика, в създаването на един нов преподавателски екип*, застъпващ проблемите на културната политика и гарантиращ нова насока в разработването на учебните планове. Както казва Ив. Еленков „академичното „прераждане“ на преподаванията и изследванията на културата с учредяване на катедра, а после и на специалност по история и теория на културата в Софийския университет „е важна граница, отвъд която тези занимания се извеждат из контекста на политико-идеолого-управленските механизми на стария режим и им се придава друг статут.“³⁰

Катедрата участва в Центъра до 1992 г., когато той е включен към Философски факултет на Софийския университет³¹.

Възстановяване на самостоятелната специалност „Библиотечно-информационни науки“

Действителното възстановяване на специалност „Библиотечно-информационни науки“ (БИН) става във Философския факултет на Софийския университет, в който Катедрата се включва като част от структурата на специалност „Културология“. Предложението за създаването на самостоятелна специалност е внесено във Факултетния съвет на Философски факултет от проф. Ани Гергова, ръководител на

*Включени са проф. Ани Гергова, доц. Александър Дейков, доц. Иван Евтимов, доц. Дмитрий Варзоновцев, асистентите Красимира Даскалова, Симеон Недков, впоследствие доценти в специалност БИН.

Катедрата от 1992 г., а в АС на Софийския университет – от тогавашния декан на Философския факултет доц. Асен Давидов. В мотивировката за възстановяване на самостоятелната университетска специалност се изтъква необходимостта да се задоволят нуждите от професионално обучени специалисти с висше образование за научните, университетските, специалните, общодостъпните библиотеки и информационни центрове, които да отговорят на предизвикателствата на съвременното информационно общество и да съдействат за успешното интегриране на България в новия информационен свят на глобални комуникации. В дискусиата по този въпрос в АС се изтъква и едно допълнително съображение – конкуренцията във висшето образование*, стимулирана от промените в политическата система на страната след 1989 г. С решение на АС от 10 март 1993 г. е открита самостоятелна специалност „Библиотечно-информационни науки” (БИН)** в структурата на Философски факултет. Катедрата, която осигурява обучението, се преименува на „Катедра по библиотекознание, научна информация и културна политика”.

Възстановяването на специалността съвпада с поредната промяна в образователния сектор в България. Този път тя е свързана със стремежа за интеграция на българската образователната система в рамките на Европейския съюз. Въз основа на няколко основополагащи документа – Съвместната декларация за хармонизиране структурата на европейската система за висше образование и Болонската декларация на европейските министри на образованието в страната се въвеждат трите образователно-квалификационни степени (ОКС) – бакалавър, магистър и доктор, а учебните планове и програми в България се адаптират към Европейската система за трансфер на кредити (ECTS). Тази нова ситуация в образователния сектор намира отражение в учебния план на специалността.

Учебен план на специалност БИН

Основен проблем за възстановената специалност е създаването на учебен план, който да гарантира качествен краен продукт – библиотечен и информационен специалист, способен да се „изправи” и

* Във Великотърновския университет е открита такава специалност през 1992 г.

** През периода 1997–2003 г. специалността се нарича „Библиотечно-информационни дейности” по решение на Министерството на науката и образованието. С решение на АС от м. юни 2003 г. (Протокол № 13 от 25.08.2003) на специалността е възстановено названието „Библиотечно-информационни науки”, в съответствие със световната практика.

да се „справи“ с предизвикателствата на формиращото се и в България ново информационно общество.

Теорията на учебните планове познава няколко вида, които рядко се прилагат в „чист“ вид. За академична институция като Университета най-често учебният план е насочен към получаване на систематично знание в определена научна област. Преподаване и изследване са интегрирани, а учебният план възпроизвежда специалисти в дадената област и осигурява теоретичната подготовка на бъдещите преподаватели и изследователи. Доминантата, която съвременното общество поставя върху пазарната икономика, налага в редица съвременни западни университети друг вид учебен план, динамично настройващ се според пазарното търсене на специалисти. Учебният план е ориентиран към усвояването на професионални компетентности, чрез които крайният продукт от образователния процес трябва да съответства на пазарното търсене. Съществува и трети вид – смесени учебни планове, чиято философия е насочена едновременно и към създаване на специалисти с рефлексивно отношение, и към пазарните нагласи в обществото. Тези смесени учебни планове предлагат не само знания, но формират главно „мета“-способности – комуникативни умения, умения за работа в екип, анализ на ситуации, справяне с нови проблеми, иновативно мислене, креативност, навлизане в полетата на сродни научни дисциплини и оползотворяване на техни методики и т.н.

За интердисциплинарни науки, каквито са библиотечно-информационните, този последен вид очевидно е най-подходящ. Може да се каже, че изборът на смесен учебен план се потвърждава от няколко значими международни изследвания³², проведени през последните десетилетия. Ще отбележа проучването „Competencies for special librarians of the 21st century: Library and Information studies programs survey“ на SLA*, ALISE **и MLA*** върху учебните планове на БИН-специалностите в 372 ВУЗ в света с оглед на възможностите им да изграждат рефлексивни и професионални умения на студентите през XXI век. В същата посока са и изводите от изследването „Educating Library and Information Science Professionals for a New Century“ за тенденциите в развитието на учебните планове за БИН-образование във водещи световни университети за последните 5 години, проведено с подкрепата на ALISE. Най-значимото европейско изследване от 2005 г. „Library and Information Science curriculum in a

* SLA (Асоциация на специалните библиотеки)

** ALISE (Асоциация за библиотечно-информационно образование)

*** MLA (Асоциация на медицинските библиотеки)

European perspective”, подкрепено от EUCLID, също търси съвместяване на широкопрофилни познания с изграждането на умения за информационен мениджмънт.

Учебният план на специалност БИН в Софийски университет се развива на основата на хуманитаристиката, но не игнорира промените в професията и технологиите. Той се съобразява с факта, че превръщането на библиотечните училища във ВУЗ за информационен мениджмънт е глобална тенденция. В този план се поставят следните образователни цели и задачи:

- подготовка за работа в библиотеки, информационни центрове, бизнес-организации и в други институции, които създават и обменят документална информация;
- изграждане на умения за организация на колекции и за успешно посредничество между информацията и нейните ползватели, между авторите и техните читатели;
- създаване на управленски умения за организация на дейностите в т. нар. „интелигентни организации”;
- развиване на изследователски нагласи за явленията и процесите в БИН-сектора.

Учебният план включва задължителни и избираеми учебни дисциплини. Те са хармонизирани с европейската практика и могат да се групират в няколко блока, осигуряващи базова образователна подготовка, професионални компетентности и изследователски умения:

- **общообразователен блок** – познание за методологическия инструментариум в научното поле на съвременното обществознание, за системата на писменото общуване, за механизмите на обществените комуникации и на мета-системите, които подпомагат този процес;
- **интердисциплинарен блок** – познаване на контекста и умения да се работи в гранични и сродни изследователски и приложни полета;
- **специализиран блок** – приложни дисциплини, които формират професионалните компетентности на БИН-специалистите;
- **изследователски блок** – формиране на изследователски умения.

Съдържанието на учебните дисциплини гъвкаво се адаптира към промените в информационната среда. Тези промени се дължат от една страна на вътрешни, а от друга – на външни фактори.

Вътрешните фактори са свързани с появата на множество нови звена за подготовка на БИН-специалисти в редица университети, плод на така наречената академична автономия (включително и прерастването на Колежа по библиотечно дело в Специализирано висше училище по библиотекознание и информационни технологии

(СВУБИТ). Включването на БИН в учебните планове на провинциалните университети осигурява на потребителите по-евтина образователната услуга по местоживееене, с което се усилва конкуренцията във все по-стесняващия се в национални граници образователен пазар.

Участието на новите играчи на терена на висшето образование³³ налага необходимостта от регулация на обучението в сектора. Опит за въвеждане на образователни стандарти на национално ниво е направен през 1997 г. чрез „Наредбата за единни държавни изисквания ...”³⁴ на МОН. Запазвайки възможността на всяко висше образователно заведение да подготвя свой конкурентноспособен учебен план, в „Наредбата” е предложен списък от основни учебни дисциплини по всяка специалност, включително и за БИН, които осигуряват фундаменталната подготовка, необходима за придобиване на бакалавърска образователно-квалификационна степен. Ядрото е определено от експерти-преподаватели в областта на БИН, от представители на професионалните асоциации и от специалисти в Министерството на образованието и включва 11 задължителни учебни дисциплини.

Външните фактори засягат главно макро-рамката. Тя налага хармонизиране на българските с европейските образователни програми, което гарантира участието на България като равностоен партньор в създаването на общо европейско образователно пространство. Съгласно Лисабонската стратегия учебният план на специалността в Софийски университет е развит за трите основни ОКС като за всяка от тях се предвиждат съгласно нормативните документи³⁵ следните ECTS: бакалавър – 240 кредита; магистър – 90; доктор – 180.

Макро-рамката включва и външен контрол и оценка за качеството на образованието. Той се осъществява от Националната агенция по оценка и акредитация на висшето образование, която взема под внимание както съдържателната оценка на учебния план, така и студентското мнение. Специалност БИН в Софийския университет е акредитирана за трите образователни степени и има програмна акредитация в професионално направление 3.5. Обществени комуникации и информационни науки*.

* Специалност БИН е акредитирана за ОКС „Бакалавър” и „Магистър” на 15. 04. 2004 г. от Акредитационния съвет на НАОА с обща оценка „много добра” и със срок на акредитацията 5 г. и за образователната и научна степен „Доктор” по научните специалности 05.08.35. „Книгознание, библиотекознание, библиография”, 05.10.01. „Теория на научната информация” и 05.10.02. „Информационно-

Сравнителният анализ на застъпените в учебния план на специалността в Софийски университет дисциплини с преподаваните в европейските университети показва значително сходство. И в Университета изучаваните дисциплини според учебното съдържание могат да се разпределят в следните групи:

- История, типология и структура на различните видове документи;
- Организация на знанието и информационното търсене; Формален и предметен анализ, анализ на съдържанието; Каталогизация, бази от данни; търсене и извличане на информация от всички видове информационни системи, оценка на резултатите;
- Организация и управление (мениджмънт) на дейностите;
- Методологически дисциплини;
- Изследователски методи; Библиометрия.

Учебните дисциплини, включени в плана, гарантират формирането на международно признатите професионални компетентности:

- комуникативни умения (етика на поведението, обслужване на читатели в неравностойно положение; системни изследвания и наблюдения на потребителите и др.);
- „навигиране” в информационните мрежи и системи;
- оценка на базите от данни и информационните масиви;
- анализ и управление на документалната информация;
- създаване и управление на информационните ресурси;
- мениджърски и маркетингови умения за планиране и създаване на информационни продукти;
- сътрудничество с музеи и архиви по създаването на колекции от редки и ценни документи, тяхната дигитализация и гарантиране на достъпа.

Без да навлизам в по-подробен анализ на учебното съдържание, ще посоча, че в ОКС „Бакалавър” и „Магистър” са разработени 92 учебни програми със съответни информационни пакети, които се актуализират ежегодно.

търсещи системи” на 17.10.2002 (Протокол № 32), на 3.07.2003 (Протокол № 23) и на 14.07.2004 г.

През 2007 г. Специалност БИН има и програмна акредитация с обща оценка „много добра” в професионално направление 3.5. Обществени комуникации и информационни науки (по чл. 78, ал. 3 от ЗВО и по Критерии на НАОА за програмна акредитация за ОКС „Бакалавър”, и „Магистър”).

Двете магистърски програми – „Библиотечно-информационни науки и културна политика”^{*} и „Управление на информационните ресурси”^{**}, както и докторантската програма^{***} включват набор от задължителни и избираеми дисциплини, предвиждат участие на докторантите в научните изследвания и в учебния процес, подготвят специалисти за научни изследвания и за преподавателска работа.

Продължаващо образование и следдипломна квалификация

Една от традиционно поддържаните дейности от Катедрата още от 70-те години на миналия век – следдипломното обучение и квалификация на библиотечно-информационните специалисти – получава ново развитие след възстановяването на специалността.

Идеята за „long life learning” се осмисля в българското общество в края на ХХ в. и през ХХІ в. като важно звено на съвременните образователни и културни политики в страната. В условията на постоянна промяна, мобилност и диверсификация на образованието в различни институции, Катедрата избира за свой партньор Съюза на библиотечните и информационни работници (СБИР), с когото през 2001 г. създава Център за продължаващо образование на библиотекарите (ЦПОБ) с финансовата подкрепа на Фондация „Отворено общество”-София и Институт „Отворено общество” - Будапеща. Катедрата съдейства за нормативната уредба на Центъра, за нивата на обучение, управление и финансиране, за подготовката на учебните програми и интегрира в учебния процес освен преподаватели от Катедрата и водещи библиотечни и информационни специалисти от страната и чужбина. В ЦПОБ са организирани около 60 квалификационни мероприятия.

Преподавателски състав и неговата публикационна активност

Преподавателският екип на БИН като университетска специалност има своя специфика. Той се изгражда на следните нива:

- постоянно ядро от преподаватели на основен трудов договор (ОТД), осигуряващи специализирания блок от приложни дисциплини

^{*}Задочно обучение от 2 семестъра, 60 кредита за завършили БИН и 3 семестъра за неспециалисти в тази област, съответно 90 кредита.

^{**}Редовно обучение от 3 семестъра, 90 кредита.

^{***}3 г. за редовно и 4 г. за задочното обучение, 180 кредита.

за формиране на специфичните за БИН професионални компетентности. В периода 1993–2008 г. на ОТД са работили 16 преподаватели*;

- ядро от преподаватели на временен трудов договор от други катедри и специалности в Софийски университет, които осигуряват високо качество на базовите хуманитарни знания;

- мобилна периферия от специалисти, гарантиращи широка интердисциплинарност на УП, създаващи умения за работа в гранични и сродни изследователски и приложни полета.

Вътрешноинституционалната мобилност на преподавателския състав работи в полза на поддържането на академичните стандарти – преподаватели от специалността имат занятия и в други специалности на Софийския университет (в същия или в друг факултет, в други университети). Същевременно 15 преподаватели от академичния състав на други специалности и факултети от Софийски университет (Философски, Юридически, Стопански, Факултет по славянски филологии и др.), БАН, други ВУЗ и Народната библиотека „Св. Св. Кирил и Методий“ участват в учебния процес на специалност БИН.

Публикационната дейност на преподавателите на ОТД, отразена в библиографския указател „Трудове на преподавателите от специалност БИН 1993–2007 г.“, се изразява в 884 публикации, от които 68 книги и монографии, три енциклопедии (включително и на английски език),

*От тях 1 професор, 11 доценти, 5 асистенти (2 главни, 2 старши и 1 асистент), 2 доктори на науките, 13 доктори.

259 студии и статии в сборници и юбилейни издания, над 533 статии в периодични издания, редакторство и съставителство на десетки сборници и материали от научни конференции и симпозиуми, доклади в международни конгреси и конференции. Като най-значително и обобщаващо издание на библиотечно-информационните науки и дейности е представителната енциклопедия „Българска книга” (2004 г.).

Трудовете и изследванията на преподавателите застъпват широк спектър от проблеми в областта на обществознанието и хуманитаристиката – библиотечно-информационни науки, философия, логика, социология, политология, културология, история, история на пола, литературознание, право, музеология. В тематичния показалец техните публикации са представени в 263 самостоятелни тематични рубрики и 428 подрубрики, които отразяват различни аспекти на изследваните проблеми. Връзките и препратките между отделните тематични рубрики отразяват интерференцията в изследователските полета на отделните дисциплини, размиването на границите особено в областта на библиотечно-информационните науки.

Формират се големи тематични комплекси. Тематичният комплекс „Книга. Книгознание. История на книгата. Четене и читатели” в публикационната дейност на преподавателския екип е с връзки към още 10 тематични рубрики. Традиционната проблематика, свързана с историята главно на българската книга, е доминанта, но заедно с това се очертават и нови аспекти в изследванията. Те разширяват тематичното поле към проблемите на грамотността, интерпретирана в контекста на социалната история и в посока на информационното общество. Темата за читателя и четенето също разширява терена си както в посока на социологически проучвания, така и към изследвания за превъплъщенията на читателите в социокултурен план. Теоретичните книговедски проблеми интерферират към библиологията и анализ на писмените комуникации, към проблемите на авторството, цензурата и свободния достъп до информацията.

Тематичният комплекс „Библиография. Библиографознание. Библиографска информация” е с връзки и препратки към 27 тематични рубрики. Тук специално внимание заслужава появата на нова тематика, свързана с машинната каталогизация и превръщането на традиционната библиография в информационен ресурс. Очертава се оформянето на ново приложно поле, на чийто терен работят библиографи и компютърни специалисти. Теорията на библиографията търси контактни зони с теория на системите и е интерпретирана в комуникативен план. Идентификацията на текстове и осигуряване на достъпа до тях, проблемите за авторството и авторското право,

атрибуцията се очертават като общо проблемно поле на изследвания в персоналната библиография, книгознанието, литературознанието, биографията. Библиографският контрол като тема засяга общия проблем за достъпа до информация и навлиза в терена на управлението на информационните ресурси.

Тематичният комплекс „Библиотеки. Библиотекознание. Библиотечни фондове” е с връзки към 14 тематични рубрики. Очертават се вътрешнотематични връзки с организация и управление на информацията, с културната политика, с мениджмънта и маркетинга на съвременните културни институции и индустрии. Общо приложно поле на компютърни специалисти и библиотековеди е проблемът за автоматизация на библиотечната дейност, за появата на дигитални ресурси във фондовете на библиотеките и трансформацията на библиотеките във виртуални центрове за управление на знанието.

Тематичният комплекс „Информация. Информационна наука. Информационни ресурси. Потребители ”е с връзки към още 12 тематични рубрики. Размити са границите с тематичното поле „Информационни и комуникационни технологии” и др. Целият комплекс попада в полето на „Информационно общество”, „Управление на знанието”.

Значителна тематична група представляват изследванията от областта на „Политология. Посттоталитарно общество” като в публикациите на преподавателите от специалността тази тематика търси методологически опори в комплекса „Социология. Социологически изследвания. Методи за анализ”. Изследванията на пола се разплатяват в 11 подрубрики, свързват се с още 3 рубрики и засягат теми като история на жените в национален и международен контекст, образование, професионална реализация и др. и се разполагат на терена на социалната история.

Насочването към граничните зони на отделните научни дисциплини и засилването на интердисциплинността в изследователската дейност на преподавателите от специалността черпи стимули от университетската общност и намира в нея своята естествена среда

Интернационализация и глобализация

Развитието на университетската специалност БИН в съвременното европейско образователно пространство налага засилване на интеграционните връзки с чуждестранни университети. В политиката на специалността са залегнали няколко основни насоки:

- участие в образователния процес на чуждестранни преподаватели от университети, с които Катедрата има подписани договори за сътрудничество*;
- участие на преподаватели от специалност БИН като лектори в чужбина;
- подготовка на курсове на английски език за студенти от университетите-партньори;
- участие на преподавателите от специалност БИН в съвместни изследователски проекти с чуждестранни специалисти;
- обмен на преподаватели и студенти по европейските програмите за мобилност SOCRATES и ERASMUS;
- включване на студенти и докторанти от специалността в съвместни изследователски проекти със студенти от други европейски университети;
- участие във формирането на националната и международна стратегия за развитието на БИН-образованието.

Реализирането на партньорство със структури на библиотечно-информационното образование в чужбина и прякото участие на чуждестранни преподаватели в образователния процес в Софийския университет дава възможност на българските им колеги да ползват готово ноу-хау и позволява по-бързо внедряване на иновациите, за които на България все още не достигат средства и инфраструктура. През специалност БИН в Софийски университет са преминали повече от 25 чуждестранни преподаватели** и реципрочно българи са гостували като лектори в Хановер, Девентър, Вилнюс, Варшава, Будапеща, Берлин и др. Преподаватели от Катедрата*** са били стипендианти по различни изследователски програми и са имали и

*University of Applied Sciences and Arts – Хановер, Германия, Saxion Hogeschool Ijseland – University of Professional Education – Девънтър, Холандия; Université Bordeaux 3 “Mischel de Montaigne” – Франция; Държавните университети в Емпория – САЩ и Урбана-Шампейн – САЩ; Държавните университети в Полша, Литва, Естония и др.

**Проф. Херберт Ачлейтнер (Държавен университет Емпория, САЩ), проф. Тери Уич (Университета в Урбана Шемпайн, САЩ), проф. Майкъл Горман, президент на АЛА, проф. Ролф Хюпер, проф. Петер Блумендорф, проф. Ханс-Петер Шрам, проф. Кира Кленке, проф. Кристине Кутлоф, проф. Улрике Шомер (Университета в Хановер, Германия), д-р Греам Корниш, вицепрезидент на ИФЛА и президент на Английската библиотечна асоциация, д-р Мартенс, президент на Английската библиотечна асоциация, проф. Адриан Боргреве, проф. Роел Риетбергер, проф. Ян Верховен (Университета в Девънтър, Холандия), доц. Мария Прастек-Самокова, проф. Катерина Матерска, ас. В. Заяк (Университета във Варшава), доц. Юлия Зинкевичени (Университета във Вилнюс) и др.

***Доц. д-р К. Даскалова, доц. К. Петков, ст. ас. К. Ангелова и др.

продължителни изследователски престои в различни научни учреждения в Норвегия, САЩ, Великобритания, Германия, в Централноевропейския университет – Будапеща и др. През обучение по програмите SOCRATES и ERASMUS за 1 или 2 семестъра и през други образователни форми са преминали над 40 български студенти и докторанти. Приети са над 25 немски, холандски, полски и литовски студенти за обучение и практика.

Истинска школа за реална интеграция на студентите от специалност БИН в европейското образователно пространство са международните студентски летни семинари (International Student Summer seminars – ISSS), в които те участват на конкурсен принцип и работят върху съвместни изследователски проекти със студенти от Германия, Холандия, Полша, Литва и други страни.* По този начин те изграждат не само самочувствие на бъдещи БИН - специалисти в обединена Европа, но и опознават нейното културно разнообразие, научават се да разбират другия и другостта.

Връзката на специалността с професионалната среда на национално и международно ниво е от изключително значение за осигуряване на гъвкавост в учебните планове и е ориентир за динамично променящите се компетентности на библиотечно-информационните специалисти в XXI в.

От особено значение е поддържането на близки контакти с професионалните асоциации. Катедрата в Софийския университет съдейства за създаването и утвърждаването на Съюза на библиотечните и информационни работници в България (СБИР). От нейните среди са избрани председатели** и членове на УС на СБИР. Специалността в Софийски университет си сътрудничи и с международните

*Досега студентите от СУ са взели участие в следните семинари: „Академичното образование в областта на библиотечно-информационните науки и сродните им науки”, 19–27 август 2000, Раба Нижна, Полша;

„e-Европа: Националната идентичност срещу глобализацията: Мисията на информационните професионалисти”, 13–20 юли 2001, Китен, България;

„Комуникациите във времето на E-mailing, E-teaching and E-learning”, 11–20 юли 2002, Хановер, Германия;

„Информацията за Европейския съюз: Каква е днес и как може да се подобри”, 13–20 юли 2003, Завоя, Полша;

„Ролята на факултетите и катедрите по информационни науки за изграждане на информационно общество и икономика, основана на знанието”, 13–21 юли 2004, Китен, България;

„Модерен свят, модерни технологии, модерни информационни специалисти”, 23-30 юли 2007, Ярошин, Полша.

**Доц. Т. Янакиева (2 мандата, 1990/91; 1992/93), гл. ас. М. Капитанова (2 мандата, 1994/95; 1996/97), доц. А. Димчев (1998/99), проф. д.ф.н. А. Гергова (2000/01); за членове на УС са избрани доц. Н. Шуманова и ст. ас. К. Ангелова.

професионални и образователни организации като IFLA (International Federation of Library Associations and Institutions), EUCLID (European Association for Library and Information Education and Research), AIB (Association internationale de bibliologie), ICOM (International Council of Museums), с най-активните библиотечни асоциации в чужбина – ALA (American Library Association), BLA (British Library Association) и др. За активността на преподавателите от специалността в Софийски университет свидетелства участието им в ръководствата и в органите на тези организации.*

Заключение

Осемдесет и пет годишното присъствие на библиотечното образование в Софийския университет показва, че няколко поколения учени в най-стария и авторитетен университет в България съзнават и подкрепят необходимостта от неговото присъствие в академичното съобщество от науки.

Удържането на висшето библиотечно образование в рамките на университетската институция е свидетелство, че България не възприема безкритично съветския модел и остава вярна на европейската традиция подготовката на библиотекари с висше образование да се осъществява главно в университетите.

Възстановяването на самостоятелна специалност в Софийския университет през 1993 г. е важна трансформация, която означава, че на академично ниво библиотечно-информационните науки са престанали да имат проблематичния статут на т.нар. „практически” дисциплини, които се „надстройват” над различни основни специалности като допълнителна система от знания. Но сигурността, която специалността придобива по институционален път е само условие, за да се изпълнят целите на образованието в университетска среда – интердисциплинарен синтез на научни познания с цел постигане на високи професионални стандарти.

Присъствието на специалността БИН в структурата на водещия университет в България осигурява възможност в процеса на обучението да се използва неговия изключителен научен потенциал и

* Проф. А. Гергова - председател на Изпълнителния комитет на АИБ., доц. д-р Т. Янакиева – член на Committee on Free Access to Information and Freedom of Expression към IFLA, доц. С. Недков член на ИКОМ и зам.-председател на Националния комитет на ИКОМ, доц. А. Димчев – член на секцията „Образование и квалификация” към IFLA. Доц. Красимира Даскалова е избрана за президент на Международната федерация за изследвания по история на жените и половете (International Federation for research in Women's/Gender History, IFRWH).

да се осъществява реална конвергенция на учебни програми и преподавателски екипи в специалностите, свързани с информацията – библиотеки, архиви, музеи, издателски институции, журналистика. Тенденцията за инкорпориране на образованието в областта на архиви, музеи и библиотеки има десетилетна традиция в Софийския университет, представляваща ранна форма на комуникация в тези области. В специалност „Библиотечно-информационни науки” тя получава ново развитие и нова перспектива. Университетът предлага най-добрата образователна среда за развиване на дисциплини, свързани с културното наследство и пълноценното му включване в европейското културно пространство.

Софийски университет предоставя възможности чрез развитие на магистърските и докторски програми да се съхрани и развие националната специфика на библиотечно-информационното образование, а именно – подготовка на специалисти с равностойни компетентности в областта на БИН и в други обществени и хуманитарни науки. Тези предимства гарантират качеството на образованието.

Образованието в областта на БИН в Софийския университет е бързо развиващ се и динамично променящ се сектор. За него важат много от посочените в международните изследвания тенденции за бъдещето на БИН-професионалистите през XXI в. – ориентация към потребителите, гъвкави програми, адресирани към по-широк информационен контекст и проблематика, маркетингово ориентирани дисциплини, ефективно използване на съвременните информационни технологии в обучението. Всичко това води до „размиване” на традиционните граници на професията. Създава се възможност за практическа реализация на студентите не само в библиотеките и информационните центрове, но и в по-широката област на секторите „маркетинг” и „public relation” на фирмите.

Специалност БИН е узряла за нова крачка в своето развитие – подготовката на съвместни образователни програми с европейски университети, свободно движение на студенти и преподаватели в европейското образователно пространство. С оглед развитието на икономика основана на знанието, обучението се насочва към подготовка на специалисти с умения за организация на информацията и с възможности за генериране на нови знания. Убедени сме, че реализацията на тази стратегия ще позволи на специалност БИН в Софийския университет да осигури европейско бъдеще на своите випускници.

-
- ¹ *Теодоров-Балан*, Александър. Сто години българска библиография. – С., 1952, с. 16.
- ² *Петкова*, Лиляна. Стоян Аргиров – строител на Университетската библиотека. // Академик Стоян Аргиров и библиотечното дело в България : Юбил. науч. конф. 28–29 февр. 2000 г. – С., 2001, с. 23.
- ³ *Янакиева*, Татяна. Библиографията по славянска филология и Софийския университет : Истор. преглед и съвременно състояние. // [Сто] 100 години Университетска библиотека. 1888–1988 : Юбил. сб. с докл. от междунар. науч. сесия, посветена на 100 г. от основаването на Университетската библиотека. – С., 1989, с. 148–157.
- ⁴ Пак там.
- ⁵ *Арnaudов*, Михаил. Софийски университет „Св. Климент Охридски“ : Кратка история за 50-годишнината от основаването му. – С., 1939, с. 30–33.
- ⁶ *Арnaudов*, Михаил. Цит. съч., с. 32.
- ⁷ БИА, ф. 287, а.е. 4.
- ⁸ *Петкова*, Лиляна. Цит. съч, с. 26–27.
- ⁹ *Нейкова*, Адриана. Специалност „Архивистика и документалистика“ : Образование, професия, реализация, с. 2. // <http://www.clio.uni-sofia.bg/BG/konfarch/ANejkova.pdf>, 17.02.2008
- ¹⁰ Повече подробности в: *Янакиева*, Татяна. Библиографски уводи в българската литературна история : Боян Пенев и Божан Ангелов. // Библиография и литература / Татяна Янакиева. – С., 2001, с. 58–66.
- ¹¹ Вж за повече подробности сборника с материали „Академик Стоян Аргиров и библиотечното дело в България : Юбил. науч. конф. 28–29 февр. 2000 г. – С., 2001. – 174 с.
- ¹² *Боров*, Тодор. Моят университет. – С., 1991, с. 29.
- ¹³ Разпис на лекциите за учебната 1940/1941. – С., 1940, с. 15.
- ¹⁴ Разпис на лекциите за учебната 1941/1942. – С., 1942, с. 11.
- ¹⁵ Разпис на лекциите за учебната 1942/1943. – С., 1942, с. 11.
- ¹⁶ Пак там, с. 11.
- ¹⁷ Разпис на лекциите за учебната 1943/1944. – С., 1943, с. 9.
- ¹⁸ Пак там, с. 11.
- ¹⁹ *Аргиров*, Стоян. Ръководство за уреждане народни, общински, ученически и частни библиотеки. – Пловдив, 1898, с. 12–13.
- ²⁰ *Нейкова*, Адриана. Цит. съч., с. 3.
- ²¹ Вж. Разпис на лекциите за учебната 1953/1954; 1954/1955; 1955/1956; 1956/1957; 1957/1958; 1958/1959. – С., 1953–1959.
- ²² *Боров*, Тодор. Подготовка на библиотекари. // Живот с книги : 1942–1972 / Тодор Боров. – С., 1973, 119–132.
- ²³ *Borov, Todor. Bibliothekswissenschaft und Bibliographie an der Staatlichen Universität zu Sofia. // Informationsbulletin der Teilnehmer der Konferenz der Bibliothekarischen Hochschulausbildung (Berlin), 1962, № 3, p. 5–9;*
Borov, Todor. Подготовка на библиотекари. // Год. ББИ, 9 (1962), 1963, с. 73–83;
Borov, Todor. Spezialausbildung in Bibliothekswissenschaft und Bibliographie an der Sofioter Universität „Kliment Ochridski“. // Информационный бюллетень участников конференции по высшему библиотечному образованию (Budapest), 1966, с. 5–12;

Borov, Todor. Подготовка на библиотекари-вишисти в България. // *International librarianship : Liber amicorum in honour of G. A. Riemddijk*. – Amsterdam, 1969, p. 445–449.

²⁴Боров, Тодор. Подготовка на библиотекари. // *Живот с книги : 1942–1972 / Тодор Боров*. – С., 1973, с. 131.

²⁵Боров, Тодор. Как да подготвяме кадри за научно-техническа информация. // *Живот с книги : 1942–1972 / Тодор Боров*. – С., 1973, с. 133–141.

²⁶Еленков, Иван. Изследвания, преподавания и възпроизводство на организационно-управленски потенциал на културата в България : Общи бележки върху институционалния контекст на възникването и ранното им развитие : [Непубликуван доклад, изнесен на конференцията на специалност „Културология”, Владая, 2006 г.]. Статията е предоставена за ползване с любезното съгласие на автора.

²⁷Еленков, Иван. Цит. съч., с. 6.

²⁸Протокол № 11 от заседанието на Академичния съвет на Софийския университет, състояло се на 3 май 1989 г.; Заповед на Комитета за наука и висше образование Д № 114-1050/21.12.1989 г.

²⁹Протокол № 12 от заседанието на АС на Софийския университет, състояло се на 20 юни 1986 г., т. 4 от дневния ред.

³⁰Еленков, Иван. Цит. съч., с. 9.

³¹Заповед на Ректора на Софийския университет № 1381/13.V.1992 г., издадена на основание решение на АС от 29.01.1992 г., Протокол № 4, съобразно с чл. 11 от ППЗВО и Решение на ФС на Философски факултет от 25.02.1992 г., Протокол № 9.

³²European Curriculum Reflections on Library and Information Science Education. – Copenhagen, Royal School of Library and Information Studies, 2005. – 245 p.

Meuriat, J. The CERTIDOC project: Towards to the European recognition of the professionals' competences. – Berlin : IFLA, 2003. <http://www.certidoc.net/fr/ifla2003gb.pdf>

Euroguide LIS : Competences and aptitudes for European Commission”. 2. попр. изд. 2004.

Educating Library and Information Science Professionals for a New Century : The KALIPER Report : Executive Summary / KALIPER Advisory Committee, Association for Library and Information Science Education . – Reston, Virginia, July 2000. 7 p.

³³Янакиева, Татяна. Образователни идеи в областта на библиотечно-информационното образование в България. // *Libraries, Globalization and Cooperation: Papers from the Intern. Conf., held in Sofia, Bulgaria, 3–5 Nov. 2004*. – Sofia, 2005. – p. 43–51.

³⁴Наредба за Единните държавни изисквания (ЕДИ) за придобиване на висше образование по специалността „Библиотечно-информационни дейности” (ПМС № 310, 30.07.1997 г., ДВ № 63, 06.08.1997 г.)

³⁵Наредба за държавните изисквания за придобиване на висше образование на образователно-квалификационните степени „бакалавър”, „магистър” и „специалист”. // ДВ, №. 76, 6 авг. 2002.; Наредба № 21 на МОН от 30 септ. 2004 г. за прилагане на система за натрупване и трансфер на кредити във висшите училища // ДВ, №. 89, 12 окт. 2004 ; Правилник за устройството и дейността на Софийския университет „Св. Климент Охридски” (в сила от 15 юли 2003 г.).

ЛЕТОПИС

НАИМЕНОВАНИЯ НА КАТЕДРАТА И СПЕЦИАЛНОСТТА

Специалност и Катедра по архивистика
28 май 1952 г.

Специалност по библиотекознание и библиография
1953/54 г.

Катедра по библиотекознание и архивистика
1954 г.

Катедра по библиотекознание и библиография
9 март 1955 г.– 1963/64 г.

Библиотекознание и научна информация
1964/65 г. – 1990/91 г.

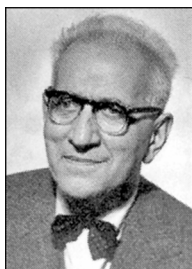
Библиотекознание и научна информация, културна
политика и музейно дело
1991/92 г.

Библиотекознание, научна информация и културна
политика 1993 г. –

УЧЕБНИ СТРУКТУРИ НА СОФИЙСКИ УНИВЕРСИТЕТ, В КОИТО Е ВКЛЮЧЕНА КАТЕДРАТА:

Философско-исторически факултет	1952 – 1972 г.
Исторически факултет	1972 – 1985 г.
Център по културознание	1986 – 1991 г.
Специалност Културология	1992 г.
Философски факултет	1993 г. –

РЪКОВОДИТЕЛИ НА КАТЕДРАТА:

ПРОФ. ТОДОР БОРОВ (1901–1993) – основател на Катедрата и неин ръководител от 1952 до 1969 г., библиограф, книговед, литературен историк, редовен професор по библиотекознание и библиография от 1952 г., организатор на библиотечно-библиографска дейност в България след Втората световна война.

ДОЦ. ЕЛЕНА КИРОВА (1919–2006) – специалист по история на библиотеките, по библиотечни фондове и каталози, ръководител на Катедрата от 1970 до 1984 г.

ДОЦ. Д-Р ЛЮБЕН АТАНАСОВ (1935–1999) – библиотековед и библиограф, съставител на сборници с афоризми, ръководител на Катедрата от 1985 до 1989 г.

ПРОФ. Д.Ф.Н. АНКА ГЕРГОВА (1937) –
книговед, специалист по история на книгата и
писмените комуникации в съвременността,
председател на СБИР (2000–2002) ръководител на
Катедрата от 1992 до 1999 г.

ДОЦ. Д-Р АЛЕКСАНДЪР ДИМЧЕВ (1952) –
библиотековед, специалист по справочно-
информационно обслужване в университетските
библиотеки, председател на СБИР (1998–2000),
ръководител на Катедрата от 2000 до 2003 г.

ДОЦ. Д-Р ТАТЯНА ЯНАКИЕВА (1944) –
библиограф, специалист по литературна библиография,
обработка на документалната информация и
информационни системи в областта на хуманитарните
науки, председател на СБИР (2 мандата, 1990–1991;
1992–1993), ръководител на Катедрата от 2004 до 2008 г.